

i prikazujući filmove. Oni su u svojoj skupini imali romske artiste, koje su koristili za prikaze Divljeg zapada u predstavama. Među romskim artistima posebno su se istaknula petorica braća Bossle.

Nakon toga slijedi kraće poglavlje „Afterword“ („Pogovor“) (309–311) koje je napisala Beatriz Carrillo de los Reyes, romska zastupnica u španjolskom Parlamentu, u kojem navodi kako ova knjiga propituje u javnosti nametnuti identitet Roma u kojem se ističe kolonijalni diskurs s ciljem objašnjavanja tko su sami Romi. Zatim ukazuje kako se u knjizi istaknulo pitanje anticiganizma kao oblika višestoljetne diskriminacije nad Romima. Upravo su istraživački rezultati ove knjige jasno pokazali kako je romska kultura sastavni dio europske kulture. Završni su dijelovi u knjizi „Select Bibliography“ („Odabrana bibliografija“) (313–318) i „Indeks“ („Indeks“) (321–332).

Knjiga *European Roma: Lives beyond Stereotypes* (*Europski Romi: životi iznad stereotipa*) zanimljiv je historiografski rad i može ga se smatrati vrijednim znanstvenim prilogom koji pridonosi razumijevanju određenih kompleksnih (i dalje nedovoljno istraženih) segmenata povijesti Roma i Sinta u Europi.

Danijel Vojak

Antisemitizam kao dio nacionalne povijesti

Ivo Goldstein, Antisemitizam u Hrvatskoj od srednjega vijeka do danas, Zaprešić – Zagreb: Fraktura – Židovska vjerska zajednica „Bet Israel“ u Hrvatskoj, 2022, 632 str.

Najnovija knjiga Ive Goldsteina, redovitog profesora na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, nosi naslov Antisemitizam u Hrvatskoj od srednjeg vijeka do danas. Na preko 600 stranica prezentirano je obilje povijesnog materijala i navedeni su mnogobrojni citati kojima autor nastoji potkrijepiti osnovnu tezu ove studije, koja glasi da je antisemitizam sastavni dio nacionalne povijesti. Kao jedan od zaključaka koji se nameće nakon lektire ove knjige doista možemo izdvojiti spoznaju da antisemitizam u modernoj hrvatskoj povijesti (sâm je pojam u Hrvatskoj prvi put zabilježen u Obzoru 1880) nije bio marginalna pojava. Međutim, sve do stvaranja NDH, kako autor naglašava, antisemitizam je bio „na rubu političkog i društvenog života“, što se opravdano može tvrditi i za razdoblje nakon Drugog svjetskog rata sve do danas. Književnik Miljenko Jergović u svojem je nedavno objavljenom ogledu efektno opisao antisemitizam kao „infektivnu bolest svake duše, koja žudi za jednostavnim objašnjenjima svijeta oko sebe“ i ustvrdio da je antisemitizam rodno mjesto svakog nacionalizma. Svoj prikaz knjige Ive Goldsteina Jergović završava opaskom da je knjiga „važna i pomalo tragična“ jer će je pročitati „isključivo oni koji su u stanju bolest držati pod kontrolom. Ostali će je odbiti. Knjiga je katalog hrvatskog i okolnih antisemitizama...“ Njemački povjesničar Ulrich Herbert, poznati i cijenjeni istraživač ideologije i prakse nacionalsocijalizma, u djelu pod naslovom *Odakle mržnja*

prema Židovima? na temelju mnogobrojnih studija i vlastitih dugogodišnjih istraživanja uvjerljivo objašnjava povijest antisemitizma u njemačkom kontekstu, pri čemu ističe kako je malobrojna židovska manjina u Njemačkoj, za koju tvrdi da je u socijalnom pogledu prije Prvog svjetskog rata najvjerojatnije postala „najuspješnijom manjinom u Europi“, u sve većoj mjeri u dijelovima njemačkog društva postala metom zavisti i resantimana. Čitajući studiju Ive Goldsteina, u kojoj se prvi put u hrvatskoj historiografiji sustavno izlaže povijest antisemitizma u hrvatskom kontekstu od srednjeg vijeka do danas, a što već samo po sebi nedvojbeno predstavlja nov i originalan znanstveni doprinos, postajemo svjesni kako su se na Židove ne samo na njemačkom govornom području u previranjima modernog doba projicirali strahovi. I ovdje je bilo pojedinaca i skupina antisemitskih uvjerenja za koje su Židovi postali objekt mržnje i koji su Židove smatrali odgovornima za sve zlo, stvarajući moderan oblik antisemitizma, čiji se dublji povijesni korijeni mogu prepoznati u tradicijama predmodernog „kršćanskog antijudaizma“. I u hrvatskom je kontekstu antisemitizam u svojim različitim oblicima projicirao svoje averzije i za sve loše okrivljavao Židove. U njima su se vidjeli uzročnici, takoreći, svih negativnih društvenih pojava, a većina tih pojava vezivala se za moderno doba.

U predgovoru knjige Ivo Goldstein izlaže svoju namjeru da se „cjelovito prikaže povijest antisemitizma u Hrvatskoj od njegovih najranijih manifestacija u srednjem vijeku do danas“. No, jasno je da se pri ovako kompleksnoj temi nisu ni mogle obuhvatiti sve različite povijesne manifestacije ovog fenomena koji istraživaču predstavlja i velik metodološki izazov, uzimajući u obzir da se pri antisemitizmu ne radi samo o političkoj ideologiji nego može biti riječ i o političkom i društvenom pokretu ili čak o državnoj politici. Valja istaknuti da izložena argumentacija autora i predočeni povijesni izvori, koji govore o različitim oblicima antisemitizma, nedvojbeno upotpunjuju naše poznavanje uloge antisemitizma u povijesnom hrvatskom kontekstu. Autor se prvenstveno bavi antisemitizmom na području današnje Republike Hrvatske, ali uvijek nastoji dati širi europski, austrijski, austrougarski i jugoslavenski kontekst u pojedinim povijesnim razdobljima. U cijelom uvodnom poglavlju pokušava se odrediti „što je to antisemitizam“. Još otkada je krajem 19/početak 20. stoljeća austrijski publicist, pjesnik i satiričar Karl Kraus sarkastično „definirao“ antisemitizam kao „tešku bolest većinskog naroda ili vjere koja je smrtonosna za Židove“, sve do današnjih vremena traju pokušaji da se fenomen antisemitizma precizno odredi. I danas kad se – kako Goldstein ustvrđuje – „vrlo rijetko otvoreno iskazuje antisemitizam na rasnim ili vjerskim osnovama“, očito je da se radi o fenomenu koji se ne može reducirati na tobožnje „vjerske“ ili „rasne“ komponente. Opravdano autor naglašava da je „priča o antisemitizmu zapravo mnogo šira od pukog praćenja njegovih manifestacija unutar nekog društva“ i navodi riječi židovskog aktivista i odvjetnika, Zagrepčanina Lava Sterna, koji je 1910. upozoravao „široku, nežidovsku javnost da i ona imade mnogo razloga da antisemitskim pojavama posveti nešto više pozornosti i ozbiljnosti jer je antisemitizam za svaku zemlju bar tolika opasnost i šteta kao i za Židovstvo“. U predmetnoj se studiji antisemitizam na jednome mjestu označava kao „pobuna frustriranih mediokriteta“ te kao „konstantan pratilac sukoba reakcije i socijalnog napretka“. Navodi se razmišljanje kako antisemitizam nema „realnu socijalnu podlogu, nego sasvim imaginarnu, koja, međutim, može biti ‘elastično’ rabljena, tako da služi gotovo svakoj realnoj svrsi“. Antisemit Židove prezire i zavidi im istovremeno. Antisemitizam je i konstitutivni element politike u autoritarnim društvima, kao i u demokratskim društvima u kojima su prisutni antidemokratski osjećaji i ponašanja. On nije racionalan i, dakako,

nema nikakvog znanstvenog utemeljenja. Nakon što se pročita obilje izvora koji svjedoče o raznim oblicima antisemitizma tijekom stoljeća na ovim prostorima, teško je ne složiti se s tezom da se u raspravama o antisemitizmu doista radi o temi koja se nalazi „u srži hrvatske povijesti, kao što je u srži svake (istaknuo A. J.) nacionalne povijesti“. Očekivano će pritom pojedini segmenti izložene argumentacije, napose neke interpretacije i kvalifikacije koji se odnose na razdoblje suvremene povijesti, izazvati i potaknuti nove/stare rasprave u javnom prostoru. No, teško će se ovoj pionirskoj studiji moći osporiti da se ovom knjigom prvi put nudi sustavan pregled i osvrt na fenomen antisemitizma u hrvatskom kontekstu. Pritom bi samo površnom čitatelju izložena argumentacija mogla sugerirati ishitren i neutemeljen zaključak da se pri antisemitizmu radilo o sveprisutnom i dominantnom fenomenu. Sâm autor ističe da je bilo „u svim vremenima, u mnogim prilikama, raznih ljudi i grupa u Hrvatskoj koji su u odnosu na Židove zagovarali suživot, uključivanje, empatiju“ i naglašava da je upravo stoga „važno upoznati se sa zlom naravi antisemitizma kako bi se shvatila sva njegova malignost i dugotrajne štete koje je činio i čini dalje hrvatskom društvu i svakom hrvatskom građaninu“. Mnogobrojni citati koje autor donosi iz raznih antisemitskih tekstova upućuju na to da je antisemitizam u Hrvatskoj u posljednjih otprilike stoljeće i pol nedvojbena bio važna pojava, koliko god – što autor istovremeno na više mjesta u knjizi naglašava – on nije bio u središtu političkog i društvenog života. No, mržnja, koja je progovarala iz antisemitizma, nedvojbena je bila ideološki, politički i psihološki temelj u kojoj će u danom kontekstu holokaust za vrijeme Drugog svjetskog rata biti moguć, odnosno lakše izvediv. Autor ove povijesti antisemitizma jasno kaže da bi bilo netočno, pa i zlonamjerno, svoditi povijest odnosa između većinske zajednice i Židova u Hrvatskoj – u političkom i društvenom životu zemlje, u ekonomiji i kulturi – na antisemitizam. Upravo suprotno: bilo je u svim vremenima, u mnogim prilikama, raznih ljudi i grupa u Hrvatskoj koji su u odnosu na Židove zagovarali suživot, uključivanje, empatiju.

U studiji se kronološki u šest poglavlja (uz predgovor, uvod, bibliografiju, popis kratica, bilješke, kazalo imena i informacije o autoru) izlaže povijest antisemitizma sve do sadašnjosti i današnje eskalacije antisemitizma na internetu, ne izostavljajući, međutim, istovremeno prikaz povijesnog procesa integracije i dobivanje građanskih prava za Židove u hrvatskim krajevima pa se tako, primjerice, obrađuje i pojava filosemitizma. Nešto kraće obrađen je srednji vijek i razdoblje prema modernom dobu. Čitatelj ima priliku detaljno upoznati povijest Židova na ovim prostorima, a time i ulogu koju je igrao antisemitizam. Itekako je zanimljivo čitati, recimo, o Revoluciji 1848/1849. ili o vremenu apsolutizma iz te perspektive. Na temelju lektire saznajemo i kako je tekao proces u kojemu su Židovi naposljetku dobili građanska prava u hrvatskom društvu, što se u općim povijesnim sintezama vrlo često tek usputno spominje, dok u takvim sintezama o erupciji antisemitizma uglavnom ne saznajemo ništa. Za razliku od toga, ovdje se autor detaljno – primjerice, u kontekstu osamdesetih godina 19. stoljeća – bavi širenjem antisemitizama. Čitajući ovu povijest antisemitizma bolje razumijemo epohu i neke važne protagoniste u javnom prostoru. Posebna su poglavlja unutar kronološke strukture rukopisa posvećena Anti Starčeviću i njegovu odnosu sa Židovima, Židovima u očima Katoličke crkve i Josipa Jurja Strossmayera, antisemitizmu među Srbima u Hrvatskoj ili, pak, Josipu Franku. Čitajući Goldsteina, bolje razumijemo aferu Dreyfus u Francuskoj, koja je u mnogim europskim društvima dala poticaj intenziviranju antisemitizma. Posebnu pozornost plijeni poglavlje u kojemu se analizira odnos Stjepana Radića i Židova. Obrađena je i velika tema odnosa

hrvatske književnosti i Židova. Na mnogim mjestima u knjizi nalazimo potresne opise nasilja te su akribično analizirani valovi antisemitskog nasilja i situacija. U poglavlju „Antisemitizam do 1883.“ autor konstatira da je antisemitskog sentimenta u razdoblju koje je Mirjana Gross nazvala „počecima moderne Hrvatske“ bilo više-manje u sličnim razmjerima u Hrvatskoj kao i u drugim europskim zemljama. Goldstein zaključuje da je nesklonost naspram Židova slijedila isti obrazac: ksenofobija, zavist, strah od trgovačke konkurencije, vjerske razlike. Autor ističe: „takvi postupci prema Židovima nisu nikada (sve do 1941.) poprimili oblik sustavnog progona niti je stvorena politička stranka ili skupina kojoj je dominantna značajka bila antisemitizam, poput slučajeva u drugim europskim zemljama.“ Štoviše, nasilje takvog tipa bilo je novo u Hrvatskoj te su suvremenici – kako se dokazuje citatima iz onodobnog tiska – smatrali da je antisemitizam na neki način uvezen. Kao kontekst antisemitskog nasilja u 80-ima 19. stoljeća (što, dakako, nije opravdanje, već pokušaj povjesničara da objasni pojave koje istražuje), autor napominje kako valja znati da su Židovi u krajevima u kojima je bilo takvog nasilja većinom bili doseljenici iz Ugarske i njemačkih zemalja. Govorili su mađarski ili njemački, vrlo slabo hrvatski, bili su odani vlastima i povezani s poreznim i ovršnim komisijama pomoću kojih su zaplijenjenu seljačku imovinu znali kupovati u bescjenje. Domaći lihvari i gulikože, piše autor, bili su omrznuti, a Mađari i Židovi koji su se bavili tim poslovima još i više. U ovom slučaju, autor konstatira, mržnja prema Židovima nije bila samo nacionalna ili vjerska već dijelom i klasnog karaktera te dolazi do zaključka: „to je tipičan obrazac antisemitskog nasilja: za stvarne grijehe pojedinaca žrtva postaje čitav narod.“ Na više se mjesta Ivo Goldstein bavi pitanjem je li antisemitizam – primjerice, u politici međuratnog razdoblja za vrijeme prve jugoslavenske države – bio marginalna ili ključna pojava, stoga vjerujem da će ova knjiga potaknuti raspravu o tom pitanju. Posebno bih naglasio važnost onih dijelova knjige u kojima utemeljeno u izvorima opisuje put od prigušene nesnošljivosti prema otvorenoj mržnji u 20. stoljeću, dok nije došlo do eksplozije antisemitizma nakon 1932/1933. Tu, razumije se, treba spomenuti utjecaj Njemačke, gdje su nacisti kao fanatični antisemiti došli na vlast. Mučno je čitati u kojoj je mjeri novinstvo tada bilo u službi antisemitskog huškanja, a za povijesnu argumentaciju i iznesene činjenice, koje su izložene u poglavljima koja se bave analizom odnosa „ekskluzivnog hrvatstva do ustaškog antisemitizma“, naročito za poglavlja u kojima se opisuje put u katastrofu, NDH i genocid, volio bih da možemo reći da se tu izlažu poznate činjenice, oko kojih smo stvorili najširi mogući konsenzus u našem društvu i izvukli pouku da se tako nešto više nikad ne smije ponoviti. Međutim, kad vidimo u kojoj se mjeri u jednom dijelu javnosti uspio nametnuti povijesni revizionizam, prešućivanje i krivotvorenje utvrđenih povijesnih činjenica kad je riječ o ustaškim zločinima, nisam siguran koliko je toga što je u ovoj knjizi opisano i potkrijepljeno u izvorima stvarno još općepoznato, naročito mlađoj generaciji. Uzgred budi rečeno: i ono što će čitatelj naći u knjizi u odlomcima u kojima se raspravlja o položaju Katoličke crkve ili o pojavi antisemitizma za vrijeme socijalističke Jugoslavije mnogim će današnjim mlađim čitateljima, pretpostavljam, biti manje poznato.

Goldstein naglašava da su pojave antisemitizma uvjetovane mnogim čimbenicima, različitim u vremenu i prostoru, te da se danas u znanosti i u politici koristi niz ponuđenih definicija o tome što je antisemitizam. Sâm je autor itekako svjestan složenosti fenomena i koristi se opširnom tzv. Radnom definicijom antisemitizma, koju je 2016. usvojila 31 država članica Međunarodnoga saveza za sjećanje na holokaust (IHRA), saveza kojemu je i Hrvatska pristupila. Čitatelj ove knjige naići će na obilje citata, uvijek uz povijesnu

kontekstualizaciju i interpretaciju, iz kojih proizlazi koju je ulogu igrao antisemitizam u hrvatskoj povijesti do danas. Međutim, na primjeru pojedinih povijesnih ličnosti postaje i jasno koliko je to složen posao za povjesničara ako želi izbjeći pojednostavnjivanja i „crno-bijele“ opise. Primjerice, isti Stjepan Radić, koji je odlučno odbacivao optužbe da je antisemit, u nekim fazama svojega političkog djelovanja očigledno se služio antisemitskom retorikom, a Goldstein to sažima riječima da je Radić govorio „ono što su njegovi glasači željeli čuti ili što su i sami mislili“. Ova povijest antisemitizma potaknut će, po svoj prilici, rasprave o nekim iznesenim tezama, primjerice, o tvrdnji da se kao „jedan od antisemitskih obrazaca, specifičnih za Hrvatsku (i dijelove Bosne i Hercegovine)“ može prepoznati negiranje zločinačkog karaktera NDH, odnosno veličanje ustaštva. Mišljenja sam da svako ozbiljno bavljenje modernom i suvremenom povijesti ovih prostora ne smije izostaviti analizu fenomena i manifestacija antisemitizma o kojima se raspravlja u ovoj knjizi i još jednom valja istaknuti činjenicu da se u hrvatskoj historiografiji ovakva knjiga tek sada pojavila. Svakom zainteresiranom za hrvatsku povijest ova će knjiga obiljem podataka i interpretacija koje iznosi biti korisna i zanimljiva te vjerujem da će potaknuti daljnja istraživanja i bavljenje različitim aspektima teme. Knjizi *Antisemitizam u Hrvatskoj od srednjeg vijeka do danas* želim puno čitatelja, a svima nama da iz onoga što je izneseno izvučemo humanističku pouku da se svim pojavama antisemitizma kao i drugim oblicima netrpeljivosti moramo suprotstaviti ako želimo sačuvati slobodno društvo.

Aleksandar Jakir

Nove perspektive u historiografiji o osamnaestostoljetnoj Habsburškoj Monarhiji

„Što je novo u ranomodernoj povijesti Habsburške Monarhije?“ – 6. kolokvij HRZZ projekta EuKor, održan 17. rujna 2022, te razgovor s dr. sc. Veronikom Čapskom i dr. sc. Jonathanom Singertonom

U subotnje prijepodne 17. rujna 2022. u dvorani D4 na Filozofskom fakultetu u Zagrebu održan je 6. znanstveni kolokvij HRZZ projekta „Europski korijeni moderne Hrvatske: transfer ideja na političkom i kulturnom polju u 18. i 19. stoljeću (EuKor)“ (IP-2018-01-2539)¹ pod nazivom „Što je novo u ranomodernoj povijesti Habsburške Monarhije?“. Kolokvij iz serije „Modeli i iskustva intelektualnog transfera u razdoblju (proto)modernizacije“ bio je organiziran u suradnji s Poslijediplomskim doktorskim studijem predmoderne povijesti na Filozofskom fakultetu koji u okviru svojega programa za doktorande priređuje okrugle stolove s pozvanim povjesničarima o temi inovativnih pristupa u historiografskim istraživanjima. Tako je i kolokvij projekta EuKor želio predstaviti nove perspektive u histori-

¹ Voditeljica je projekta dr. sc. Vlasta Švogler iz Hrvatskog instituta za povijest. Više o samom projektu i njegovim ciljevima vidi na: <https://eukor.isp.hr> (pristup 5. 12. 2022.).

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

54

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2022.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 54, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Filip Šimetin Šegvić (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

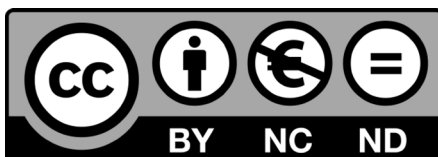
Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

DOI: 10.17234/RadoviZHP.54

Djelo je objavljeno pod uvjetima Creative Commons Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 Međunarodne javne licence (CC-BY-NC-ND) koja dopušta korištenje, dijeljenje i umnažanje djela, ali samo u nekomercijalne svrhe i uz uvjet da se ispravno citira djelo i autora, te uputi na izvor. Dijeljenje djela u prerađenom ili izmijenjenom obliku nije dopušteno.